

Praksa evropskog suda za ljudska prava u oblasti nasljednog prava

Milena Simović

Redovni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci

Primljen / Received: 27. mart 2022. / March 27, 2022

Prihvaćen / Accepted: 4. april 2022. / April 4, 2022

POŠTOVANJE ČLANA 14 U VEZI SA ČLANOM 8 EVROPSKE KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I OSNOVNIH SLOBODA

Nasljeđivanje prava na zakup stana – homoseksualna veza

Cilj zaštite porodice u tradicionalnom smislu prilično je apstraktan i postoji širok spektar konkretnih mjera koje mogu biti iskorišćene zarad ostvarivanja tog cilja. U slučajevima u kojima je državama prepušteno usko unutrašnje polje slobodne procjene, kao što je to riječ o situaciji kada je razlika u tretmanu utemeljena na polu ili seksualnoj orijentaciji, načelo srazmjernosti ne zahtijeva samo da mjera koja je izabrana u načelu bude primjerna ostvarivanju željenog cilja. Mora se, takođe, pokazati da je bilo neophodno da se isključe određene kategorije ljudi, kako bi se taj cilj ostvario – u ovom slučaju lica koja žive u homoseksualnom odnosu – iz opsega primjene člana 14 Zakona o zakupu stana. Sud ne može da uoči da je država navela bilo koji argument koji bi omogućio donošenje takvog zaključka.

Iz obrazloženja:

Primjenjivost člana 14

Podnosilac predstavke naveo je da se ovo pitanje kreće u okvirima člana 8 stav 1 kada je riječ o elementima privatnog života, porodičnog života i doma.

Država je, pozivajući se na predmet *Rešli protiv Nemačke (Roosli)* (br. 28318/95, odluka Komisije od 15. maja 1996, Decisions and Reports 85-A, str. 149), navela u svome podnesku da pitanje na koje se ovaj predmet odnosi ne spada u polje člana 8 stav 1 kada je riječ o elementima "privatni i porodični život". Treba ostaviti otvorenim pitanje da li ovaj predmet spada u polje elementa "doma", zbog toga što, u svakom slučaju, nije bilo kršenja člana 14 sagledanog u vezi sa članom 8 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija).

Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: Sud) ponavlja da je član 14 komplementaran drugim supstancijalnim odredbama Konvencije i protokola uz nju. Taj član ne postoji nezavisno, budući da se njegovi efekti ugledaju isključivo sa "pravima i slobodama" zajemčenim tim odredbama. Iako primjena člana 14 ne podrazumijeva automatski kršenje jedne ili više takvih odredaba, i u tom smislu taj član je autonoman, ipak ne može biti prostora za primjenu člana 14 ukoliko činjenice karakteristične za sam slučaj ne spadaju u polje jedne takve odredbe ili više njih (vidjeti predmet *Petrović protiv Austrije*, presuda od 27. marta 1998, Reports of Judgements and Decisions 1998-II, str. 585, st. 22).

Sud treba da razmotri da li pitanje na koje se ovaj predmet odnosi spada u polje člana 8. Sud ne nalazi da je neophodno da sadržajno određuje pojmove "privatni život" ili "porodični život" zbog toga što se, u svakom slučaju, pritužba koju je uputio ovaj podnosilac predstavke odnosi na način na koji je navodna razlika u tretmanu negativno uticala na ostvarivanje njegovog prava na poštovanje doma koje mu je bilo zajamčeno članom 8 Konvencije (vidi presudu u predmetu *Larkos protiv Kipra* (GC), br. 295515/95, str. 28, ECHR 1999-I). Podnosilac predstavke živio je u stanu koji je bio iznajmljen g. V. i da nije bilo njegovog pola, zapravo, preciznije, da nije bilo njegove seksualne orijentacije, bio bi prihvaćen njegov status "životnog saputnika" i u tom svojstvu dobio bi pravo da naslijedi ugovor o zakupu, u skladu sa članom 14 Zakona o zakupu stana.

Prema tome, ovde je primjenjiv član 14 Konvencije.

Poštovanje člana 14 u vezi sa članom 8

Podnosilac predstavke u svojoj predstavi naveo je da je svrha člana 14 Zakona o zakupu stana bila da se onom članu vanbračne zajednice koji nadživi svog životnog saputnika obezbijedi socijalna i finansijska zaštita od beskućništva, ali da istovremeno ni tu ne postoji nikakva striktno porodična svrha ili svrha koja bi spadala u domen socijalne politike. Pošto stvari tako stoje, nema opravdanja za razliku

u tretmanu homoseksualnih i heteroseksualnih partnera. Zato je podnosilac predstavke smatrao da je bio žrtva diskriminacije po osnovu svoje seksualne orijentacije.

Država je prihvatila da je, kada je riječ o nasljeđivanju prava na zakup, podnosilac predstavke bio tretiran različito po osnovu svoje seksualne orijentacije. Država je navela da je ta razlika u tretmanu imala objektivno i razumno opravdanje, budući da je cilj zakonodavca u odgovarajućoj odredbi Zakona o zakupu stana bila zaštita tradicionalne porodice.

ILGA-Evropa, Liberti i Stounvol intervenisali su kao treće lice i u svom podnesku naveli da je potrebno veoma jako opravdanje kada je razlog za neku distinkciju pol, odnosno seksualna orijentacija. Oni su ukazali na to da sve veći broj nacionalnih sudova u evropskim i drugim demokratskim društvima zahtijeva jednak tretman vanbračnih zajednica partnera različitog pola i vanbračnih zajednica partnera istog pola, kao i da je to mišljenje podržano i u preporukama i propisima i ostalim pravnim instrumentima evropskih institucija, kao što je Protokol broj 12 uz ovu Konvenciju, potom preporuke Parlamentarne skupštine Savjeta Evrope [preporuke 1470 (2000) i 1474 (2000)], kao i rezolucije Evropskog parlamenta (Rezolucija o jednakim pravima za homoseksualce i lezbijke u EZ, OJ C 61, 28. februar 1994, str. 40; Rezolucija o poštovanju ljudskih prava u Evropskoj uniji 1998-1999, A5-0050/00, st. 57, 16. mart 2000) i direktive Savjeta Evropske unije (Direktiva 2000/78/EC, OJ L 303/16, 27. novembar 2000).

Sud naglašava da je, u smislu člana 14, razlika u tretmanu diskriminatorna ukoliko za nju nema objektivnog i razumnog opravdanja, tj. ukoliko se njome ne teži ostvarivanju legitimnog cilja i ukoliko ne postoji razuman odnos srazmjernosti između primijenjenih sredstava i cilja čijem se ostvarenju težilo (videti navedenu presudu u predmetu *Petrović*, str. 586, st. 30). Sem toga, Sudu bi morali biti predloženi veoma ozbiljni razlozi da bi on mogao smatrati da je razlika u tretmanu koja je utemeljena isključivo na polu kompatibilna s Konvencijom (vidjeti u predmetu *Burgharc protiv Švajcarske (Burghartz)*, presuda od 22. februara 1994, Series A br. 280-B, str. 29, st. 27; zatim predmet *Karlhajn Šmit protiv Nemačke (Karlheinz Schmidt)*, presuda od 18. jula 1994, Series A br. 291-B, str. 32–33, st. 24; *Salzeiro da Silva Mouta protiv Portugalije (Salgueiro da Silva Mouta)*, br. 33290/96, st. 29, ECHR 1999-IX; *Smit i Grejdi protiv Velike Britanije (Smith, Grady)*, broj 33985/96 i 33986/96, st. 94, ECHR 1999-VI; *Frete protiv Francuske (Frette)*, br. 36515/97, st. 34. i st. 40; ECHR 2002-I, kao i *S.L. protiv Austrije*, br. 45330/99, st. 36, ECHR 2003-I). Baš kao i razlike koje se temelje na polu, tako i razlike koje se temelje na seksualnoj orijentaciji zahtijevaju postojanje izuzetno ozbiljnih razloga koji bi mogli poslužiti kao opravdanje (vidi navedenu presudu u predmetu *Smit i Grejdi*, st. 90, kao i presudu u predmetu *S.L. protiv Austrije*, već navedenu, st. 37).

U ovom slučaju, poslije smrti gospodina V, podnosilac predstavke želio je da ostvari pravo iz člana 14 stav 3

Zakona o zakupu stana koje mu je, kako je navodio, pripadalo kao osobi koja je nadživjela svog životnog saputnika; to pravo je podrazumijevalo nasljeđe zakupa. Prvostepeni sud odbacio je zahtjev vlasnika stana da se ugovor o zakupu okonča, odnosno stavi van snage, dok je Zemaljski sud u Beču odbacio žalbu vlasnika stana na odluku prvostepenog suda. Taj sud je zaključio da odredba o kojoj je riječ štiti lica koja su dugo živjela zajedno, a da prethodno nisu stupila u brak; štiti ih od toga da se iznenadno ne nađu u stanju beskućništva i primjenjuje se kako na heteroseksualce, tako i na homoseksualce.

Vrhovni sud, koji je na kraju usvojio zahtjev vlasnika stana za okončanje, odnosno raskid ugovora o zakupu, nije tvrdio da postoje važni razlozi za ograničavanje prava na nasljeđivanje zakupa kod heteroseksualnih parova. Umjesto toga, taj sud je tvrdio da nije bila namjera zakonodavca kada je formulisao član 14 stav 3 Zakona o zakupu 1974. godine da obuhvati i zaštitu parova u kojima su oba partnera istog pola. Država je sada tvrdila da je cilj zakonodavca bila zaštita tradicionalne porodice.

Sud može da prihvati da je zaštita porodice u tradicionalnom smislu, načelno gledano, ubjedljiv i legitiman razlog kojim bi se mogla opravdati razlika u tretmanu (vidi predmet *Mata Esteves protiv Španije (Mata Estevez)*, (preminula) br. 56501/00, ECHR 2001-VI i reference navedene u tom predmetu). Tek treba utvrditi da li je, u okolnostima ovog slučaja, poštovano načelo srazmjernosti.

Cilj zaštite porodice u tradicionalnom smislu prilično je apstraktan i postoji širok spektar konkretnih mjera koje mogu biti iskorišćene zarad ostvarivanja tog cilja. U slučajevima u kojima je državama prepušteno usko unutrašnje polje slobodne procjene, kao što je to riječ o situaciji kada je razlika u tretmanu utemeljena na polu ili seksualnoj orijentaciji, načelo srazmjernosti ne zahtijeva samo da mjera koja je izabrana u načelu bude primjerena ostvarivanju željenog cilja. Mora se, takođe, pokazati da je bilo neophodno da se isključe određene kategorije ljudi kako bi se taj cilj ostvario – u ovom slučaju lica koja žive u homoseksualnom odnosu – iz opsega primjene člana 14 Zakona o zakupu stana. Sud ne može da uoči da je država navela bilo koji argument koji bi omogućio donošenje takvog zaključka.

Prema tome, Sud ne nalazi ubjedljive i snažne razloge kojima bi opravdala usko tumačenje člana 14 stav 3 Zakona o zakupu stana, odnosno razloge koji bi spriječili da onaj životni saputnik koji nadživi svog partnera – ne naslijedi zakupničko pravo propisano tim članom ukoliko je istog pola.

Prema tome, Sud zaključuje da je prekršen član 14 Konvencije sagledan u vezi sa članom 8.

Naknada štete

Advokat podnosioca predstavke tražio je isplatu 7.267 evra na ime kompenzacije za materijalnu štetu izazvanu time što je podnosilac predstavke morao da vrati stan, iako ga je prethodno renovirao, da se obrati agentu za prodaju

nekretnina i potom renovira i taj novi stan. Advokat podnosioca predstavke tražio je takođe i 7.267 evra na ime nematerijalne štete izazvane uznemirenjem i zebnjom koje je podnosilac predstavke osjećao.

Država je tvrdila da zahtjev za isplatu materijalne štete nije potkrijepljen nijednom priznanicom ili kakvim drugim dokumentom. Kada je riječ o zahtjevu za isplatu nematerijalne štete, taj zahtjev je podnesen tek poslije smrti podnosioca predstavke. Budući da nema nikakve povrede koja bi eventualno bila nanesena nasljednicima, nepotrebno je utvrđivati da li bi ovaj zahtjev za isplatu štete mogao predstavljati dio imovine podnosioca predstavke.

Sud smatra da u odsustvu oštećene stranke ne može biti obezbijedena nikakva isplata na osnovu člana 41 Konvencije koja bi se odnosila na materijalnu i nematerijalnu štetu. Prema tome, Sud ove zahtjeve odbacuje.

(Predmet Karner protiv Austrije, broj 40016/98 od 3. jula 2003. godine)

NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BROJ 1, ZASEBNO I U VEZI S ČLANOM 14 KONVENCIJE

Aktivna legitimacija za nastavljnje postupka radi povrata deviznih depozita i pripadajućih kamata

Evropski sud ne nalazi opravdanim nastaviti s ispitivanjem predmeta u situaciji kad je pred sudom ugovorne stranke istovremeno u toku postupak za povrat deviznih depozita koji su sâmi po sebi predmet zahtjeva (član 37 stav 1 c) Evropske konvencije). Sud je uvjeren da poštovanje ljudskih prava definisanih Konvencijom i protokolima uz nju u ovom trenutku od njega ne zahtijeva da nastavi s ispitivanjem bilo kojeg od zahtjeva (član 37 stav 1 *in fine*).

Iz obrazloženja:

Postupak

Postupak u ovim predmetima pokrenut je na temelju tri zahtjeva protiv Republike Slovenije što su ih, 17. jula 1998, 2. juna 1997. odnosno 24. decembra 1998. godine, troje hrvatskih državljana, Ivo Kovačić, Marjan Mrkonjić i Dolores Golubović ("podnosioci zahtjeva"), podnijeli Evropskoj komisiji za ljudska prava ("Komisija") na temelju prijašnjeg člana 25 Konvencije (zahtjevi br. 44574/98 i 45133/98), te Evropskom sudu (zahtjev 48316/99) na temelju člana 34.

Podnosilac zahtjeva Kovačić, umro je 17. jula 2004. godine. Najbliži srodnici Kovačića, njegova udovica gđa Miroslava Kovačić, njegova kći gđa Marina Mušić i njegov sin Zlatko Kovačić, odlučili su nastaviti postupak po njegovom zahtjevu pred Sudom. I njih zastupa Žugić.

Podnositeljka zahtjeva Golubović umrla je 15. oktobra iste godine. Njen nećak, Ivo Steinfl, odlučio je nastaviti postupak po njenom zahtjevu pred Sudom. I njega zastupa Nogolica.

Iz praktičnih razloga u ovoj presudi će se Kovačić i Golubović i dalje nazivati podnosiocima zahtjeva, kad je to primjereno.

Slovensku Vladu ("tužena država") zastupao je njen zastupnik L. Bembič, državni advokat, kojem je pomagala advokatska kancelarija Cleary, Gottlieb, Steen i Hamilton iz Pariza.

Podnosioci zahtjeva prigovorili su na temelju člana 1 Protokola br. 1 zbog povrede svoga prava na mirno uživanje vlasništva da zbog propisa što ga je donijela tužena država nisu mogli podići svoje devize koje su položili kod zagrebačke ispostave jedne slovenačke banke – Ljubljanske banke. Kovačić je prigovorio i da je bio žrtva diskriminacije na temelju državljanstva, protivno članu 14 Konvencije. Naveo je da je slovenskim vlasnicima računa u zagrebačkoj ispostavi bilo dopušteno podići svoju štednju.

Vijeće je odlučilo 13. marta 2001. godine spojiti postupke po zahtjevima (pravilo 42 stav 1) i o tome obavijestiti tuženu državu [pravilo 54 stav 3b)].

Okolnosti pojedinačnih predmeta

Prije raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije podnosioci zahtjeva, odnosno njihovi rođaci položili su devizna sredstva u čvrstoj valuti na štedne račune u ispostavi jedne slovenačke banke – Ljubljanske banke – u Zagrebu (Hrvatska). Neki od njih imali su i oročenu štednju s istekom rokova oročenja krajem 80-ih odnosno početkom 90-ih godina. U to vrijeme Ljubljanska banka je bila jedna od vodećih komercijalnih banaka SFRJ s podružnicama u ostalim republikama.

Locus standi

Sud primjećuje da su podnosioci zahtjeva Ivo Kovačić i Dolores Golubović umrli tokom postupka, i to 17. jula, odnosno, 15. oktobra 2004. godine.

Rodbina oba podnosioca zahtjeva tokom postupka pred Sudom izjavila je da želi nastaviti postupak po njihovim zahtjevima (vidi st. 3 ove presude). Oni su potvrđeni kao njihovi zakoniti nasljednici i prema nacionalnom pravu.

U svojoj presudi Vijeće je presudilo da su nasljednici Kovačića i Golubović aktivno legitimisani nastaviti postupak umjesto njih (vidi *Deweer v. Belgium*, 27. februara 1980, §§ 37-38, Serija A br. 35; *Malhous v. the Czech Republic* (dec.), br. 33071/96, ECHR 2000-XII; te *Sobelin and Others v. Russia*, br. 30672/03 *et al.*, §§ 43-45, 3. maja 2007.). Utvrđenje Vijeća u tom pogledu nije pobijano i Veliko vijeće ga potvrđuje.

Domašaj predmeta

Sud primjećuje da su Kovačić i Mrkonjić tek 13. septembra 2007. godine, u svojim podnescima Velikom vijeću, prvi put uputili prigovor na temelju člana 6 Konvencije tvrdeći da im je povrijeđeno pravo na pristup sudu, jer zbog ustavne prirode Ustavnog zakona iz 1994. Godine – slovenački Ustavni sud nije mogao ispitivati njegove odredbe. Sud primjećuje i da je na raspravi pred Velikim vijećem zastupnik gospođe Golubović uputio i prigovor na temelju člana 13 Konvencije.

Sud ponavlja da se “predmet” prosljeđen Velikom vijeću tiče zahtjeva koji je prethodno proglašen dopuštenim (vidi *K. and T. v. Finland* [GC], br. 25702/94, §§ 140–141, ECHR 2001-VII i *D.H. and Others v. the Czech Republic* [GC], br. 57325/00, § 109, 13. novembra 2007. godine).

Sud opaža da je u svojoj odluci od 1. aprila 2004. godine Vijeće proglasilo dopuštenim prigovore podnositelja zahtjeva na temelju člana 1 Protokola br. 1 i prigovor Kovačića na temelju člana 14 Konvencije. Prema tome, prigovori podneseni na temelju čl. 6 i 13 Konvencije izvan su domašaja predmeta pred Velikim vijećem.

Ocjena Suda

Podnosioci zahtjeva, tužena država i država umješac, zapravo su od Suda zatražili da se upusti u rješavanje određenog broja pitanja koja se tiču okolnosti raspada SFRJ i njenog bankarskog sistema, te na prilike u državama sljednicama i preraspodjelu obaveza za staru deviznu štednju među državama sljednicama SFRJ.

Sud na početku primjećuje da je primio zahtjeve protiv svih država sljednica SFRJ koje su stranke Konvencije od podnositelja pogođenih tim pitanjima. U toku su postupci pokrenuti na temelju nekoliko hiljada takvih zahtjeva. Iako takva pitanja potpadaju u nadležnost Suda na način kako to određuje član 32 Konvencije, Sud se može samo složiti s mišljenjem Parlamentarne skupštine iznesenim u Rezoluciji 1410 (2004) da se pitanje naknade tolikim hiljadama pojedinaca mora riješiti dogovorno između država sljednica. U tom pogledu, Sud primjećuje da je između država sljednica već održano nekoliko krugova pregovora, na različitim nivoima, s ciljem postizanja dogovora o rješavanju pitanja koja su ostala neriješena (vidi st. 95 do 111 ove presude). Sud poziva dotične države da hitno nastave s tim pregovorima, s ciljem što skorijeg dolaženja do rješenja problema.

Odluka Suda

Nakon što su zahtjevi proglašeni dopuštenima, Sudu su dostavljene nove činjenične informacije. Sud će, stoga, u svakom od ovih slučajeva utvrditi mogu li ga te nove činjenice navesti na zaključak da je predmet riješen ili da iz nekog drugog razloga više nije opravdano nastaviti s ispitivanjem zahtjeva na temelju člana 37 stav 1c) (vidi *Association SOS Attentats and Béatrix de Boëry v. France* [GC] (brisanje s popisa), br. 76642/01, § 37, 4. oktobar 2006. godine).

Kao prvo, 29. aprila 2004. godine Mrkonjić je obavijestio Sud da je na svoga punomoćnika Žugića prenio svoje nenaplaćeno potraživanje prema Glavnoj filijali Zagreb, i to u visini od 28.562,14 CHF s kamatama i troškovima postupka. Žugić se zauzvrat obavezao da će Mrkonjiću do određenoga datuma isplatiti 70 odsto tog iznosa. Mrkonjić je kasnije obavijestio Sud da je otkazao punomoć Žugiću i raskinuo taj sporazum, jer mu ovaj do dogovorenoga datuma nije isplatio dugovani novac (vidi st. 146 i 147 ove presude).

Situacija u pogledu spomenutog sporazuma ostaje nejasna. Mrkonjić se očito smatrao vezanim tim sporazu-

mom, koji pak prema mišljenju Žugića nikada nije stupio na snagu. Kad bi se utvrdilo da je Mrkonjić valjano prenio svoje potraživanje uz određenu naknadu, postavilo bi se pitanje bi li se on još uvijek mogao smatrati “žrtvom” u smislu člana 34 Konvencije. Bilo kako bilo, stav Suda je da nema potrebe odlučivati o tom pitanju iz razloga iznesenih u nastavku (vidi stav 264).

Kao drugo, 25. jula 2005. godine tužena država je obavijestila Sud da su na temelju odluke Županijskog suda u Osijeku od 7. jula 2005. godine Kovačiću i Mrkonjiću 20. jula 2005. godine u cijelosti isplaćeni njihovi devizni depoziti. U odgovoru na upit Suda, dva podnosioca zahtjeva i država umješac potvrdili su 19. septembra, odnosno 5. oktobra 2005. godine da je ta informacija tačna (vidi st. 206 i 248 ove presude).

Kao treće, u svojim podnescima Velikom vijeću od 14. septembra 2007. godine, tužena država izjavila je da je nasljednik gđe Golubović, Steinfl, 6. februara 2007. godine podnio tužbu protiv Ljubljanske banke – Glavne filijale Zagreb za isplatu neisplaćenih depozita i kamata na 28. oktobra 2005. godine. Punomoćnik Steinfla je tu informaciju na upit Suda potvrdio na raspravi 14. novembra 2007. godine (vidi st. 163 i 221 ove presude).

Sud primjećuje da on može “u svakoj fazi postupka” odbaciti zahtjev kojeg smatra nedopuštenim (stav 35 stav 4 Konvencije). Već se događalo da nove činjenične informacije, čak i u fazi odlučivanja o osnovanosti, navedu Sud da ponovno razmotri odluku o proglašenju zahtjeva dopuštenim i da ga naknadno proglasi nedopuštenim na temelju člana 35 stav 4 Konvencije (vidi, na primjer, *Medeanu v. Romania* (dec.), br. 29958/96, 8. aprila 2003.; *İlhan v. Turkey* [GC], br. 22277/93, § 52, ECHR 2000-VII, te *Azinas v. Cyprus* [GC], br. 56679/00, § 37–43, ECHR 2004-III).

Slično tome, Sud može čak i u odmakloj fazi postupka razmotriti postoji li situacija koja može dovesti do primjene člana 37. Da bi zaključio da je predmet riješen u smislu člana 37 stav 1(b), te da podnosilac zahtjeva stoga više nema nikakvog objektivnog opravdavanja ustrajati u svome zahtjevu, Sud prvo mora ispitati postoje li još uvijek okolnosti zbog kojih podnositelj zahtjeva direktno prigovara, te kao drugo, jesu li otklonjeni učinci moguće povrede Konvencije zbog tih okolnosti (vidi *Pisano v. Italy* [GC] (brisanje s popisa predmeta), br. 36732/97, § 42, 24. oktobra 2002. godine).

Pravni sljednici Kovačića i Mrkonjić nisu iznijeli nove argumente koji bi mogli dovesti u pitanje utvrđenja Vijeća. Jasno je da su im u cijelosti isplaćeni njihovi devizni depoziti zajedno s pripadajućim kamatama (vidi st. 133 i 157 ove presude). Što se tiče njih, predmet je dakle riješen (član 37 stav 1b)).

Kad je riječ o trećoj podnositeljki zahtjeva, gđi Golubović, Sud primjećuje posebne okolnosti njenog slučaja, koje su posljedica raspada SFRJ i njenog bankarskog sistema i u konačnici preraspodjele obaveza za staru deviznu štednju među državama sljednicama SFRJ. U tom se kontekstu, od tužioca može razumno očekivati da, u nekoj od država

sljednica, potraži zadovoljštinu na sudovima gdje su ostali tužiocu bili uspješni.

Sud u tom pogledu primjećuje da je nasljednik gđe Golubović nedavno u Hrvatskoj pokrenuo postupak kako bi ostvario povrat ušteđevine svoje pokojne tete zajedno s kamatama. Taj postupak je sada u toku pred Opštinskim sudom u Zagrebu.

Sud ne nalazi opravdanim nastaviti s ispitivanjem predmeta u situaciji kad je pred sudom ugovorne stranke istovremeno u toku postupak za povrat deviznih depozita koji su sâmi po sebi predmet zahtjeva [član 37 stavak 1c)].

Nadalje, Sud je uvjeren da poštovanje ljudskih prava definisanih Konvencijom i protokolima uz nju u ovom trenutku od njega ne zahtijeva da nastavi s ispitivanjem bilo kojeg od zahtjeva (član 37 stav 1 *in fine*).

Prema tome, predmeti se trebaju brisati s popisa.

Primjena pravila 43 stav 4 Poslovnika Suda

Sud primjećuje da je u početnoj fazi postupka sve troje podnosilaca zahtjeva zahtijevalo naknadu štete u skladu s članom 41 Konvencije, u iznosu štednje uvećanom za pripadajuće kamate. Kasnije, 25. septembra 2003. godine u toku postupka pred Vijećem, Kovačić i Mrkonjić tražili su naknadu troškova i izdataka, zajedno sa svojim ostalim zahtjevima za pravičnu naknadu. Gđa Golubović je 20. septembra 2003. godine podnijela zahtjev za pravičnu naknadu, ne navodeći nikakvo potraživanje u odnosu na troškove.

Kada je 7. aprila 2004. godine, nakon donošenja odluke o dopuštenosti, Vijeće na uobičajeni način pozvalo podnosiocima zahtjeva da podnesu zahtjeve na temelju pravila 60 Poslovnika Suda u vezi s pitanjem pravične naknade, niko od njih u ostavljenom roku nije podnio nikakav zahtjev.

U postupku pred Velikim vijećem, pravni sljednici Kovačića i Mrkonjić ponovili su svoje zahtjeve podnesene 25. septembra 2003. godine, u koje su bili uključeni i troškovi u iznosu od 1.276,66 EUR. Ni pokojna gđa Golubović ni njen nasljednik nikada nisu podnijeli zahtjev za naknadu troškova, ni pred Vijećem ni pred Velikim vijećem.

Sud ističe da mu, za razliku od člana 41 Konvencije, koji ulazi u igru tek ako je Sud prethodno utvrdio da je "došlo do povrede Konvencije ili protokola uz Konvenciju", pravilo 43 stav 4 omogućuje dosuditi isključivo troškove i izdatke u slučaju kad je predmet izbrisan s popisa predmeta (vidi presudu u predmetu *Sisojeva and Others v. Latvia* ([GC], br. 60654/00, § 132, ECHR 2007-...).

Sud ponavlja da su opšta načela koja važe za naknadu troškova na temelju pravila 43 stav 4 u biti jednaka onima iz člana 41 Konvencije (vidi, kao nedavni izvor prava, *El Majjaoui and Stichting Touba Moskee v. the Netherlands* (brisanje s popisa predmeta) [GC], br. 25525/03, § 39, 20. decembra 2007. godine). Drugim riječima, da bi se mogli nadoknaditi, troškovi moraju biti u vezi s navodnom povredom ili povredama, moraju biti stvarno i neophodno pretrpljeni, a njihova visina mora biti razumna. Nadalje, na temelju pravi-

la 60 stav 2, potrebno je podnijeti specifikaciju svih zahtjeva postavljenih na temelju člana 41 Konvencije, zajedno s odgovarajućim dokumentima koji to potkrepljuju ili vaučerima, jer u suprotnom Sud može odbiti zahtjev u cijelosti ili djelimično (vidi, među ostalim izvorima prava, *ibid.*, § 133; *Bottazzi v. Italy* [GC], br. 34884/97, § 30, ECHR 1999-V i *Shevanova v. Latvia*, br. 58822/00, § 55, 15. juna 2006. godine).

Sud primjećuje da je Kovačiću i Mrkonjiću odobrena pravna pomoć u postupku, uključujući i za rasprave pred Vijećem 9. oktobra 2003. i pred Velikim vijećem 14. novembra 2007. godine u ukupnom iznosu od 2.465,63 evra. I gđa Golubović primila je pravnu pomoć u iznosu od 2.606,88 evra. Sud ne vidi razloga za odobrenje ikakve dodatne naknade troškova za postupak koji se pred njim vodio.

Uz to, Kovačiću i Mrkonjiću dosuđeni su troškovi i izdaci i u domaćem postupku (vidi st. 133 i 157 ove presude). I konačno, postupak što ga je pokrenuo nasljednik gđe Golubović 2007. godine radi povrata deviznih depozita i pripadajućih kamata, a u kojemu je tražio i naknadu troškova, još je u toku u Hrvatskoj.

S obzirom na te okolnosti, Sud ne vidi razloga za dosuđivanje ikakve posebne naknade troškova.

(*Predmet Kovačić i drugi protiv Slovenije, presuda po zahtjevima br. 44574/98, 45133/98 i 48316/99 od 3. septembra 2008. godine*)

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Svojestvo testamentarnog nasljednika

Sud smatra da su u ovom slučaju domaći sudovi, s obzirom na sve okolnosti predmeta, izuzetno ocijenili vjerodostojnost različitih dokaznih sredstava koje je podnio podnosilac predstavke i da su ispravno obrazložili svoje odluke. Odluke su donesene poslije kontradiktornih postupaka tokom kojih je podnosilac predstavke, koga je zastupao pravni zastupnik, mogao da dostavi zapažanja i po njemu neophodna sredstva, kao i argumente u prilog svojoj tezi.

Iz obrazloženja:

Podnosilac predstavke je rođak Alexandra Blüchera, grofa od Wahlstatta, koji je 1948. godine naslijedio veliki kompleks nepokretnih dobara na teritoriji Republike Češke. Država je zatim ove nepokretnosti u cijelosti nacionalizovala bez kompenzacije. Alexander Blücher je preminuo 1974. godine pošto je svoju imovinu ostavio u nasljedstvo testamentom u kome, prema tumačenju zakona „Guernsey“, ostavlja u nasljedstvo a) 500 livri sterlinga i sva vozila svom šoferu, b) 500 livri sterlinga svojoj kućepaziteljki, c) svu imovinu koja se nalazi u Južnoafričkoj Republici rođaku W.S-u i d) „to my cousin Nicholas Blücher absolutely (...) my family papers, jewels, portraits and generally all my estate other than bequeathed under (a), (b) and (c) above“ (mom rođaku Nicholasu Blücheru sva (...) dokumenta, nakit i porodične portrete, kao i svu moju imovinu uopšte, osim navedene pod (a), (b) i (c)).

Ukazujući na nepravdičnost postupaka o povraćaju imovine koje je vodio pred domaćim vlastima, podnosilac predstavke ističe da je u postupcima došlo do više preokreta, jer su različite instance davale izrazitu važnost različitim elementima. Tako je on navodno lišen mogućnosti da se njegovi argumenti, koji se odnose na testament njegovog rođaka i na njegovo nasljedstvo, zaista ispituju. On takođe tvrdi da su sudovi, namećući mu uslov koji nije propisan zakonom, dali proizvoljno tumačenje relevantnih odredbi i nametnuli mu prekomjeran teret dokazivanja.

Ocjena Suda

Sud najprije podsjeća da nema zadatak da ocjenu domaćih sudova zamijeni sopstvenom ocjenom činjenica i dokaza, jer je njegov zadatak da provjeri da li su dokazna sredstva predstavljena tako da garantuju pravično suđenje. Dužnost je, u prvom redu, domaćih vlasti, a naročito nižih i viših sudova, da tumače i primjenjuju domaće zakonodavstvo. Nije dužnost ovog suda da ispituje predstavku u vezi sa *de facto* i *de iure* greškama koje su navodno počinili domaći sudovi, niti da ocjenjuje prikladnost politike sudske prakse koju su ti sudovi izabrali da vode; njegova uloga ograničava se na provjeru usklađenosti posljedica koje iz toga proizlaze sa Konvencijom (vidjeti *Brualla Gomez de la Torre protiv Španije*, presuda od 19. decembra 1997, *Zbirka presuda i odluka* 1997-VIII, §§ 31 i 32 i *Princ Hans-Adam II de Liechtenstein protiv Nemačke* (Veliko veće), br. 42527/98 §§ 49 i 50, ESLJP 2001-VIII).

Osim toga, ako pravo na pravično suđenje, garantovano članom 6 § 1 Konvencije obuhvata, između ostalog, pravo strana u postupku da iznesu zapažanja koja smatraju relevantnim za svoj slučaj, ono ne garantuje stranama u sporu povoljan ishod (*Andronicou i Constantinou protiv Kipra*, presuda od 9. oktobra 1997, *Zbirka* 1997-VI, § 201). Uz to, član 6 § 1 Konvencije ne reguliše prihvatljivost, dokaznu snagu i teret dokazivanja, pitanja koja prevashodno spadaju u domen unutrašnjeg prava (*Tiemann protiv Francuske i Nemačke* (decembar), br. 47457/99 i 47458/99, ESLJP 2000-IV).

U ovom slučaju domaće vlasti, kojima je podnosilac predstavke podnio nekoliko zahtjeva za povraćaj imovine, navedene su da tumače odredbe zakona o svojini nad nepokretnostima koje propisuju uslove za povraćaj imovine. Službe za katastar nepokretnosti u Novom Jičinu i Opači odbacile su te zahtjeve pozivajući se na obrazloženje Ustavnog suda iz odluke od 30. maja 1997. godine, donešene u jednom ranijem analognom postupku, koje ukazuje na nedostatak dokaza kojim se potvrđuje čehoslovačko državljanstvo prvobitnog vlasnika predmetne imovine. Njihove odluke su potvrđene 23. juna 1999. godine presudama Opštinskog suda u Pragu. Ne smatrajući da ga spomenuta odluka Ustavnog suda obavezuje, taj sud je ocijenio da češko državljanstvo prvobitnog vlasnika ne predstavlja za podnosioca predstavke uslov za priznavanje statusa lica ovlašćenog da traži povraćaj imovine, ali da je neophod-

no ispitati njegovo svojstvo testamentalnog nasljednika u smislu člana 4 § 2 Zakona o svojini nad nepokretnostima. Zatim, u odlukama o ustavnim žalbama koje je podnosilac predstavke podnio protiv presuda od 23. juna 1999. godine Ustavni sud je ponovo potvrdio svoje mišljenje od 30. maja 1997. godine, oslanjajući se takođe na načelo po kome nasljednici ne mogu da uživaju veća prava od prvobitnog vlasnika.

U svjetlu ovih *de facto* konstatacija, Sud najprije ukazuje da ako su Opštinski sud i Ustavni sud dali različita obrazloženja o odbacivanju žalbi podnosioca predstavke, Ustavni sud nije bio prvi organ vlasti koji se interesovao za pitanje državljanstva prvobitnog vlasnika i njegov stav je ostao nepromijenjen.

O tužbi koja se odnosi na navodno proizvoljno tumačenje Zakona o svojini nad nepokretnostima

Što se tiče razlika u mišljenjima na koje je ukazao podnosilac predstavke, Sud napominje da takva razmimoilaženja po prirodi predstavljaju posljedicu svojstvenu svakom sudskom sistemu koji obuhvata sve sudove i da, ako nema proizvoljnosti, modaliteti primjene unutrašnjeg prava ne spadaju pod njegovu nadležnost (videti, *mutatis mutandis*, *Zielinski i Pradal & Gonzalez i ostali protiv Francuske* (Veliko veće), br. 24846/94 i 34165/96 do 34173/96, § 59, ESLJP 1999-VII i *Kozlova i Smirnova protiv Letonije* (decembar), br. 57381/00, ESLJP 2001-XI). U ovom slučaju, poslije pažljivog ispitivanja dokumenata sadržanih u spisu, Sud ocjenjuje da su svi sudovi koji su odlučivali u parnicama dali dovoljno jasno suštinska obrazloženja na kojima su utemeljeni i ne nalazi nijedan element proizvoljnosti u njihovim stavovima.

Naročito kada su u pitanju odluke Ustavnog suda, taj sud izgleda nije izvukao proizvoljne zaključke o činjenicama koje su mu predstavljene niti je prekoračio granice razumnog tumačenja zakonskih odredbi koje se mogu primijeniti u ovom slučaju. Ako treba ipak prihvatiti da je zahvaljujući ovom slučaju otkriven propust u odredbama Zakona o svojini nad nepokretnostima, neophodno je konstatovati da je Ustavni sud bio nadležan da popuni tu prazninu tumačenjem koje je u skladu sa Konvencijom, vodeći računa o duhu i cilju spomenutog zakona. U tom pogledu, ne bi se moglo tvrditi da je bilo nelogično pozivanje na načelo *nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (niko ne može drugom da prenese više prava nego što ih sam ima).

Ne bi se moglo ni reći da država nije ispunila obavezu da reaguje što je skladnije moguće kako bi garantovala pravnu sigurnost. Zapravo, pitanje da li je uslov o čehoslovačkom državljanstvu bio primjenljiv i na prvobitnog vlasnika bilo je predmet nekoliko nepromjenljivih odluka Ustavnog suda i podnosilac predstavke se nikada nije našao u situaciji pravne neizvjesnosti koja proizlazi iz osporavanja ranijih izvršnih odluka (videti, *a contrario*, *Brumarescu protiv Rumunije* (Veliko veće), br. 28342/95, § 61, ESLJP 1999-VII).

O tužbi koja se temelji na nemogućnosti da podnosi-lac predstavke izloži svoj predmet na djelotvoran način

Podnosilac predstavke takođe tvrdi da mu Ustavni sud nije pružio odgovarajuću priliku da iznese argumente o pitanju državljanstva njegovog rođaka, s obzirom na odsustvo javne rasprave i kratak rok koji mu je Ustavni sud odobrio za dostavljanje pisanih komentara.

Ustavni sud ukazuje da stranke nisu osporile da je Opštinski sud u Pragu vodio javne rasprave tokom kojih su razmatrani *de facto* i *de iure* aspekti. Tačno je da se postupak pred Ustavnim sudom odvijao bez javne rasprave. Ipak, ograničen na razmatranje pitanja u vezi sa ustavnošću, taj postupak nije podrazumijevao direktno i potpuno ocjenjivanje prava građanske prirode podnosioca predstavke (*Houfova protiv Republike Češke* (decembar), br. 58178/00, 1. jul 2003). Prema tome, Ustavni sud ocjenjuje da je u ovom slučaju odsustvo rasprave pred Ustavnim sudom bilo dovoljno nadoknađeno javnim raspravama koje su vođene u Opštinskom sudu.

Osim toga, iz predmeta proizilazi da su pitanje državljanstva Alexandra Blüchera postavile domaće vlasti još u aprilu 1994. godine kada je Služba za katastar nepokretnosti u Ostravi donijela odluku u prvom postupku koji je podnosilac predstavke pokrenuo pred tom službom. U okviru tog postupka, sudija izvjestilac Ustavnog suda je u martu 1997. godine zatražio od pravnog zastupnika podnosioca predstavke da mu podnese dokumenta koja dokazuju poštovanje uslova o državljanstvu prvobitnog vlasnik.

Iako spomenuti postupak, koji je okončan negativnom odlukom Ustavnog suda od 30. maja 1997. godine, nije predmet ove predstavke, treba naznačiti da su se službe za katastar nepokretnosti u Novom Jičinu i Opavi, u postupcima koji se danas osporavaju pred Sudom, pozvale na tu odluku od 30. maja 1997. godine. Proizlazi dakle iz cjelokupnih okolnosti slučaja da je podnosiocu predstavke bilo postavljeno pitanje državljanstva znatno pre odluka Ustavnog suda od 9. decembra 1999. i 3. februara 2000. godine. Treba takođe istaći, kao što Vlada ukazuje u svojim zapažanjima, da se argumenti koje je u tom pogledu iznio podnosilac predstavke nisu promijenili tokom različitih postupaka, da je Ustavni sud uvijek prihvatao njegove zahtjeve za produženje odobrenih rokova za podnošenje zapažanja i da nije obavijestio o želji da se detaljnije izjasni o tom pitanju. Konačno, iz odluka usvojenih u posljednjem postupku koji je završen 2003. godine proizlazi da podnosilac predstavke do danas nije bio u stanju da dostavi traženi dokaz.

Poslije razmatranja tih okolnosti, Sud smatra da podnosilac predstavke nije bio ometan da na djelotvoran način predstavi svoj predmet pred češkim Ustavnim sudom.

O tužbi koja se odnosi na pretjeran teret dokazivanja

Što se tiče tereta dokazivanja koji snosi podnosilac predstavke, budući da je trebalo da dokaže čehoslovačko državljanstvo svog rođaka preminulog 1974. godine, Sud nije uvjeren da je bilo apsolutno nemoguće pružiti takav

dokaz, naročito s obzirom na poslijeratni historijski kontekst i na interes koji su mogla imati germanofona lica da potvrde lojalnost čehoslovačkoj državi. Osim toga, podnosilac predstavke se ne žali da mu je bio spriječen pristup relevantnim matičnim knjigama.

Ukoliko se dvije strane pozivaju na slučaj *Kopecky protiv Slovačke* (Veliko vijeće), br. 44912/98, 28. septembar 2004. godine), Sud smatra da je bilo znatno teže doći do dokaza koji su slovačke vlasti tražile od Kopeckog, koga to ipak nije navelo da konstatuje bilo kakvu povredu Konvencije.

Prema tome, ne bi se moglo reći da se podnosilac predstavke našao u nepovoljnoj situaciji koja ga je navodno omela da brani svoj predmet.

Zaključak

S obzirom da Konvencija ni na koji način ne ograničava slobodu državama ugovornicama da odrede polje primjene zakona, koje mogu usvojiti po pitanju povraćaja imovine i da odaberu uslove pod kojima prihvataju da vrata prava svojine licima lišenih tih prava (videti, *mutatis mutandis*, *Jantner protiv Slovačke*, br. 39050/97, § 34, 4. mart 2003; *Kopecky protiv Slovačke*, spomenut, § 35), Sud ponavlja da su u ovom slučaju domaći sudovi, a naročito Vrhovni sud zemlje, dužni da tumače zakone koji su usvojeni tokom obnove zemlje u cilju ispravljanja nekih grešaka počinjenih u prošlosti. Dakle, sudovi su ispunili ulogu koja im je dodeljena u pravnoj državi i, u mjeri u kojoj se njihovi zaključci ne mogu smatrati proizvoljnim, Sud ne može da ih dovede u pitanje.

S obzirom na navedeno, Sud smatra da su, posmatrane u cjelini, parnice bile pravične u smislu člana 6 § 1 Konvencije.

Iz čega slijedi da nije bilo kršenja člana 6 § 1 Konvencije. (*Blücher protiv Republike Češke*, presuda broj 58580/00 od 7. decembra 2004. godine)

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Postupak kod raskida ugovor o doživotnom izdržavanju Sud je utvrdio kako podnositeljica u ovom slučaju nije imala pravično suđenje utoliko što je sud odbio saslušati šest svjedoka koje je podnositeljica predložila – na način koji je protivrječan argumentima kojima je taj isti sud ipak dopustio saslušanje dodatna četiri svjedoka tuženih.

Iz obrazloženja:

Zahtjevi obuhvaćeni konceptom pravičnog saslušanja nisu nužno identični u predmetima koji se odnose na građanska prava i dužnosti i u predmetima u kojima se odlučuje o krivičnoj odgovornosti. Ovu tvrdnju potvrđuje odsutnost detaljnih odredbi poput paragrafa 2 i 3 člana 6 Konvencije u odnosu na drugu skupinu predmeta. Stoga, iako su te odredbe relevantne izvan okvira krivičnog prava (vidi, *mutatis mutandis*, *Albert i Le Compte protiv Belgije*, presuda od 10. februara 1983. godine, serija A, br. 58, str. 20, par. 39.), države stranke, vodeći građanske postupke, imaju veću slobodu djelovanja nego kad odlučuju u krivičnim

predmetima (vidi *Pitkanen protiv Finske*, br. 30508/96, par. 59, 9. mart 2004. godine).

Ipak, iz sudske prakse Suda izviru određena načela koja se odnose na saslušanje stranaka u predmetima koji obuhvataju građanska prava i dužnosti. Za ovaj je predmet najznačajnije jasno istaknuti da se načelo jednakosti oružja, u smislu pravične ravnoteže međustrankama, odnosi kako na krivični tako i na građanski postupak (vidi *Feldbrugge protiv Holandije*, presuda od 29. maja 1986. godine, serija A, br. 99, str. 17, par. 44 i *Dombo Beheer*, str. 19, par. 13). S tim u vezi, Sud smatra da načelo jednakosti oružja u kontekstu građanske parnice između privatnih stranaka nužno obuhvata razumnu mogućnost obje stranke da izlože činjenice i podupru ih svojim dokazima, u takvim uslovima koji ni jednu od stranaka ne stavljaju u bitno lošiji položaj u odnosu na suprotnu stranku. Na nacionalnim jevlastima da osiguraju u svakom pojedinačnom slučaju ispunjenje tih zahtjeva (vidi *Dombo Beheer*, str. 19, par. 33).

U ovom predmetu, Sud primjećuje da je podnositeljica zahtjeva isprva, prilikom podnošenja građanske tužbe, predložila saslušanje dva svjedoka, E. P. i Š. T. Kasnije, na ročištu održanom 23. aprila 2003. godine, podnositeljica je povukla svoj dokazni prijedlog u odnosu na E. P., te predložila saslušanje još pet svjedoka, M. C., S. R., V. G., N. I. i N. Z. Izjavila je da se važnost njenih dokaznih prijedloga sastoji u njihovoj mogućnosti da pruže informacije u pogledu njege koju su joj pružile druge osobe, pored tuženih, koji su preuzeli obavezu njegovati podnositeljicu kako bi stekli njenu imovinu *post mortem*. Stoga bi iskazi tih svjedoka, prema mišljenju podnositeljice, pokazali da su tuženi propustili pružiti joj primjerenu njegu i zato propustili ispuniti svoje ugovorne obaveze, što je pak temelj podnositeljici zahtjeva za traženje raskida spornog ugovora.

U odnosu na razloge odbijanja dokaznih prijedloga koje je predložila podnositeljica zahtjeva, koje su iznijeli domaći sudovi, Sud primjećuje da uprkos postojanju određene slobode prosudbe u odabiru argumenata u konkretnom predmetu i prihvatanju dokaznih prijedloga u prilog navoda stranaka – sud je dužan opravdati svoje postupanje putem obrazloženja razloga za svoje odluke (vidi *Suominen v. Finland*, br. 37801/97, 36, 1. jula 2003. godine).

U dotičnom slučaju Opštinski sud u Opatiji odbio je saslušati dodatnih šest svjedoka koje je predložila podnositeljica zato jer je smatrao da je činjenično stanje u tom slučaju već dovoljno utvrđeno iskazima stranaka i priloženim dokumentima, ugovorom o doživotnom izdržavanju i njegovim priložima, te računima o uplatama koje su tuženi primili od podnositeljice. S tim u vezi, Sud je utvrdio kako je spomenuti ugovor, zajedno s priložima, priložila sama podnositeljica u prilogu svoje tužbe koju je podnijela 23. oktobra 2002. godine. Račune o uplatama su tuženi priložili na početku suđenja, a stranke su saslušane na ročištu održanom 6. februara 2003. godine.

Stoga je, prema obrazloženju Opštinskog suda u Opatiji, činjenično stanje bilo utvrđeno već 6. februara 2003.

godine, pa je to bio jedini razlog zašto je sud odbio daljnje dokazne prijedloge podnositeljice. Međutim, Sud je primijetio kako su na strani tuženih i nakon toga saslušana dodatna četiri svjedoka: na ročištu održanom 17. marta 2003. godine, na kojem nisu bili prisutni niti podnositeljica niti njen advokat, saslušani su Lj. M. i Š. M., roditelji jednog od tuženih, dok su na ročištu od 23. aprila 2003. godine saslušani još i R. P.

Sud je utvrdio da je Opštinski sud u Opatiji stoga, s jedne strane, odbio saslušati šest svjedoka koje je predložila podnositeljica dok je, s druge strane, saslušao još četiri svjedoka koje su predložili tuženi, iako je, po vlastitom navodu, činjenično stanje do tad već bilo utvrđeno. S tim u vezi, Sud je utvrdio kako, iako nije njegov zadatak preispitivati diskrecijsku ocjenu suda o tome koje će se dokazi izvesti, u ovom slučaju odbijanje dokaznih prijedloga podnositeljice nije bilo u skladu s jednakošću oružja, kao jednom od zahtjeva koncepta pravičnog suđenja (vidi *Eskbatani v. Sweden*, presuda od 26. maja 1988., Serija Abr. 134, st. 14, t. 30), te kako posebnu važnost valja posvetiti povećanju senzibiliteta javnosti na poštnu distribuciju pravde (vidi *Borgers v. Belgium*, presuda od 30. oktobra 1991., Serija A br. 214-B, st. 31, t. 24).

Šteta

Podnositeljica je tražila 100,000 kuna na ime nematerijalne štete. Vlada je tvrdila da je taj iznos pretjeran i ne-utemeljen te da ne postoji uzročna veza između povreda na koje se podnositeljica žalila i njenih finansijskih očekivanja.

Sud ne može pretpostavljati kakav bi bio konačan ishod postupka da nije došlo do povrede člana 6, pa se stoga dodjeljivanje pravične naknade može temeljiti samo na činjenicima podnositeljica nije imala sva jemstva predviđena navedenim članom. Prihvatajući činjenicu da je nedostatak takvih jemstava podnositeljici prouzrokovao nematerijalnu štetu koju ne može popraviti samo konstatovanje povrede, Sud joj je na ime nematerijalne štete odlučio dosuditi 2,000 EUR.

Troškovi i izdaci

Podnositeljica je takođe tražila 4,392 kune na ime troškova i izdataka učinjenih pred domaćim sudovima, te 13,505 kuna na ime onih učinjenih pred Evropskim sudom. Vlada se nije izjašnjavala o tom zahtjevu.

S obzirom na praksu Suda, podnositeljica zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka samo ukoliko je dokazala da su oni stvarno i nužno nastali i da su bili razumni s obzirom na količinu. U ovom slučaju, imajući u vidu dostupne podatke i navedeni kriterij, Sud je odbio zahtjev podnositeljice za naknadom troškova pred domaćim tijelima, te je podnositeljici dosudio 1,800 EUR na ime troškova i izdataka pred Sudom.

(*Perić protiv Hrvatske*, presuda broj 34499/06 od 6. marta 2008. godine)

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE

Djelotvorno pravno sredstvo i dužina postupka

Sud primjećuje da Vlada Republike Hrvatske nije uputila na neki domaći predmet u kojem je nekipojedinaac podnio tužbu na temelju člana 62 Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 1999. godine zbog dužine postupka, a koja bi dovela do sprečavanja prekomjernog odugovlačenja ilikumulacije odugovlačenja ili do naknade štete za odugovlačenje koje se već dogodilo. U takvim okolnostima Sud smatra da se ustavna tužba na temelju člana 62 Ustavnog zakona o Ustavnom sudu iz 1999. godine ne može smatrati djelotvornim pravim sredstvom u ovom predmetu.

Iz obrazloženja:

Iscrpljenost domaćih pravnih sredstava

Vlada je tvrdila da je podnosilac zahtjeva propustio iscrpjeti domaća pravna sredstva zato što nije podnio tužbu Ustavnom sudu zbog dužine postupka, na temelju člana 62 Ustavnog zakona o Ustavnom sudu.

Podnosilac zahtjeva osporio je djelotvornost tog pravnog sredstva.

Sud ponavlja da je već smatrao kako su pravna sredstva dostupna parničnim strankama na domaćem nivou za podnošenje tužbe zbog dužine postupka „djelotvorna“, u smislu člana 13 Konvencije ako [sprečavaju] navodnu povredu ili njeno trajanje ili ako [pružaju] odgovarajuću zadovoljštinu za svaku povredu koja se [je] već dogodila“ (*Kudla v. Poland* [GC], br. 30210/96, § 158, 26. oktobra 2000. godine). Član 13 stoga nudi alternativu: pravno je sredstvo „djelotvorno“ ako se može upotrijebiti bilo da ubrza odluku sudova koji postupaju u predmetu ili parničnoj stranci osigurati odgovarajuću zadovoljštinu za odugovlačenja koja su se već dogodila (vidi citirano *Kudla*, § 159). Prema mišljenju Suda, s obzirom na „veliku bliskost“ između člana 13 i člana 35 §1 Konvencije, to je nužno tačno u kontekstu koncepta „djelotvornog“ pravnog sredstva u smislu druge odredbe (*Mifsud v. France* (dec.) [GC], br. 57220/00, ECHR 2002-VIII).

Sud smatra kako ovaj zahtjev postavlja pravna pitanja koja su u dovoljnoj mjeri ozbiljna da odlučivanje o njemu zavisi od ispitivanja osnovanosti, time da nije utvrđena nikakva druga osnova iz koje bi ga se moglo proglasiti nedopuštenim. Sud, stoga, zahtjev proglašava dopuštenim. U skladu sa svojom odlukom da primijeni član 29 § 3 Konvencije (vidistav 3 u prednjem tekstu), Sud će odmah razmotriti osnovanost zahtjeva.

Osnovanost

Podnosilac je utvrdio da je postupak pred Opštinskim sudom u Zadru trajao nerazumno dugo vremena. Vlada je tvrdila kako je predmet složen budući da je bilo potrebno dovršiti drugi postupak kako bi se odlučilo u predmetu podnositelja zahtjeva. Isto su tako tvrdili da je podnosilac zahtjeva doprinio prekomjernoj dužini postupka time što nije odgovorio na zahtjev nadležnog suda od 17. no-

vembra 1998. godine da dostavi neke dodatne informacije do 4. juna 1999. godine.

Razdoblje koje treba uzeti u obzir

Sud primjećuje da je postupak započeo 4. oktobra 1995. godine kad je podnosilac podnio tužbu Opštinskom sudu u Zadru tražeći povrat zajma od I. G. i M. G. Period koji spada u nadležnost Suda nije započeo tog datuma, nego 6. novembra 1997. godine nakon što je Hrvatska ratifikovala Konvenciju. Budući je izvršni postupak još uvijek u toku i mora se smatrati drugom fazom postupka koji je započeo 4. oktobra 1995. godine (vidi presudu *Di Pede v. Italy* od 26. septembra 1996. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, § 24 i presudu *Zappia v. Italy*, od 26. septembra 1996. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, § 20), razdoblje o kojem se radi, još se nije završilo. Postupak tako već traje više od devet godina, od čega gotovo sedam nakon što je Hrvatska ratifikovala Konvenciju.

Sud dalje primjećuje kako u procjeni razumnosti vremena koje je proteklo nakon 6. novembra 1997. godine – treba voditi računa o fazi do koje je postupak došao do tog datuma.

Razumnost dužine postupka

Sud ponavlja da se razumnost dužine postupka mora ocijeniti u svjetlu okolnosti predmeta i pozivom na kriterije utvrđene njegovom sudskom praksom, posebno: složenost predmeta, ponašanje podnosioca zahtjeva i mjerodavnih vlasti, kao i važnost onoga što se za podnosioca zahtjeva dovodi u pitanje u sporu (vidi, između mnogo drugih pravnih izvora, predmet *Frydender v. France* [GC], br. 30979/96, stav 43, ECHR 2000-VII).

U kontekstu složenosti predmeta, Sud primjećuje da je predmet podnosioca zahtjeva bio prekinut do okončanja ostavinskog postupka. Čak i pretpostavljajući da je to bilo potrebno i da sam ostavinski postupak nije bio nerazumno dugačak, ostavinski postupak nije završio do septembra 2001. godine (gotovo šest godina nakon što je podnositelj zahtjeva započeo svoj postupak). Stoga je Opštinski sud u Zadru trebao biti posebno revnosan u vođenju postupka podnositelja zahtjeva nakon što je bio okončan ostavinski postupak.

U vezi sa ponašanjem podnosioca zahtjeva, Sud prihvata da je podnosiocu zahtjeva trebalo više od šest mjeseci da Opštinskom sudu u Zadru dostavi tražene informacije. Međutim, s obzirom na navedeni prekid njegovog postupka do okončanja ostavinskog postupka, to nije imalo nikakav uticaj na ukupnu dužinu postupka.

S druge strane, u pogledu ponašanja domaćih vlasti, Sud posebno primjećuje da Opštinski sud u Zadru nije preduzeo nikakve korake da izvrši svoju presudu u korist podnositelja zahtjeva između 17. aprila 2002. godine i 9. decembra 2003. godine (više od godinu dana i sedam mjeseci). Vlada nije pokušala opravdati tako dugo razdoblje neaktivnosti u izvršnom postupku.

U takvim okolnostima Sud zaključuje da je odgoda koja se odnosi na izvršenje, nakon dugog prekida kao što je bio ovaj, dovoljna da bi Sud mogao zaključiti da se u predmetu podnositelja zahtjeva nije postupilo u razumnom roku. Stoga je došlo do povrede člana 6 § 1 Konvencije.

Šteta

Podnositelj zahtjeva zatražio je 7.000 evra na ime nematerijalne štete.

Vlada je smatrala kako je iznos koji podnositelj zahtjeva traži, pretjeran.

Sud primjećuje nerazumno dugo trajanje postupka podnosioca zahtjeva i smatra da je moralo doći do nekih osjećaja frustracije i napetosti, što opravdava dosudu naknade nematerijalne štete. Temeljeći svoju procjenu na pravičnoj osnovi i imajući na umu okolnosti predmeta – posebno ukupno trajanje postupka – Sud podnosiocu zahtjeva dosuđuje 3.600 evra, uvećanih za sve poreze koje bude potrebno zaračunati (vidi, *inter alia*, *Radoš and Others v. Croatia*, no. 45435/99, § 113, 7. novembar 2002. godine).

Troškovi i izdaci

Podnositelj zahtjeva zatražio je i 10.000 evra za troškove i izdatke nastale pred domaćim sudovima i 5.000 evra za one nastale pred Sudom

Vlada je smatrala da su ti iznosi takođe prekomjerni.

Prema sudskoj praksi Suda, podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu svojih troškova i izdataka ukoliko se do-

kaže da su stvarno i nužno nastali i da su bili razumni u pogledu količine. U ovom predmetu, uzimajući u obzir informacije koje ima i navedene kriterije, Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije pretrpio pred domaćim sudovima bilo kakve dodatne troškove i izdatke zbog dužine postupka (vidi, *inter alia*, *Rajak v. Croatia*, br. 49706/99, § 59, 28. juni 2001. godine).

U pogledu pravnih troškova i izdataka koje je imao pred njim, Sud primjećuje da podnositelj zahtjeva nije imao pravnog zastupnika pred njim. Stoga se pretrpljeni troškovi sastoje od troškova poštarine i izdataka za fotokopiranje relevantnih dokumenata. Sam ocjenjujući, Sud smatra razumnim podnosiocu zahtjeva dosuditi 500 evra, uz sve poreze koje bude potrebno zaračunati (vidi, *inter alia*, *Šoć v. Croatia*, br. 48763/99, § 126, 9. maja 2003. godine).

Zatezna kamata

Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi

Evropske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

(*Kvatruč protiv Hrvatske, presuda broj 4899/02 od 28. oktobra 2004. godine*)